

mat, hazámat. Valamelyik hőszíni terepre hajnalig rákarcolódna egy boldogtalan költemény; kép és dráma, mint szívemre, agyamra már korábban. Mert nyugtalan álom a bizonyosság." Kép és dráma: ma is ebben a két fogalomban lehetne megragadni költészetének karakterét, a verseket átható gazdag képszerűségnek mindig drámai feszültsége, ereje van. A komplex költői képek belső feszültségét nemegyszer groteszk elemek hozzák létre, mint a méltán nevezetes *ÉvTIZEDEHÁRHEZ* című ironikus elégiában, amely a vizuális költészet eszkö-

zeivel s groteszk költői képekkel fejezi ki a nyolcvanas években beköszöntő korszakforduló bizonytalan, némiképp szorongásos közérzetét. Ez a vers is tanúsíthatja, hogy Nagy Gáspár kezén a „szemantikai földrengés” eredménye: a groteszk képeket és újszerű nyelvi formákat kereső experimentális költészet is a hagyományos önkifejezés eszközüvé válik, s elrendeződik abban a tágabb folyamatban, amely a versben az alkotó személyiség szuverenitását nyilvánítja ki. (*Széptudalmi*)

Pomogáts Béla

Színház

Mrožek: Multság

„A helyzet tragikus, de nem komoly.” Ez az eredetileg az Anschluss idején a bécsi rabbi szájából elhangzott mondás fejezi ki talán a legtömörebben az elmúlt húsz-harminc év kelet-európai abszurdjának lényegét, melyben a helyzetfelismerés előhívta tragikus szöveget, a reménytelenség, az egzisztenciális és történelmi kilátástalanság hangjait a túlélési hajlam, az életösztön és életerő a „nem komoly” gesztusával ellenpontozza. Mrožek életműve gazdag és változatos variációit kínálja e kelet-európai léthelyzet színpadi megjelenítéseinek — magyar színpadon a legemlékezetesebb talán a kaposváriak *Rendőrség* előadása volt. A Stílusgyakorlatok óta legendás színésztrió, Bán János, Dörner György és Gáspár Sándor, Árkosy Árpád rendezői közreműködésével most egy egyfelvonásost mutatott be a Székéné közönségének.

A teljes sötétségbe borult, zsúfolásig megtelt Székéné színpadára egy igazi, hamisítatlan multság reménye csalja be a három legényt — ám már a színpadra lépés is váratlan nehézségeket okoz, a ház, ahová be akarnak jutni, zárva, seholy senki, aki beengedné a vendéget... Végül is sikerül bejutniuk, de a kezdeti, nekibuzdult várakozás és reménykedés után kétségek öntik el a színpadot, bizonytalanság lesz úrrá a vendégekben. Mert: Lesz-e egyáltalán multság? Ha igen, miért nincsenek már itt a zenészek? Még nincs multság — de hát feltétlenül szükséges-e, hogy

legyen? Ha valaki akarja, nagyon akarja, hogy legyen — akkor vajon lesz? De ha lennie kell — ahogyan a vendégek hiszik — akkor hol késik a násznép, hol van a lakoma? A lehetőség egyetlen záloga az asztalon árválkodó negyedliteres borosüveg — de vajon elegendő lesz-e a multsághoz? Vagy talán nem is lakodalom lesz, hanem temetés? Halotti tor? Ezek a kérdések — melyek a maguk teoretikus csupaszságában is elhangzanak — gyötrik a három vasárnapiasan öltözött falusi legényt. Hit, kétely, nekifeszülő bizakodás, elkeseredett, pusztító dühöngés után bűnbakkezesés, majd az áldozat kiszemelése — ezek az érzelmi, indulati állapotok tárgyiasulnak a darab színpadi cselekvéssorozatában. A hitek, remények, a sikeres önáltatások felívelő szakasza a várakozás jegyében zajlik — ezt követi a teljes azonosulás rövid ideig tartó csúcspontja: a legények mulatnak, énekelnek és táncolnak, s néhány percig sikerül is elhítenni magukkal, hogy ez a multság. Rá kell jönniük azonban, hogy csak a multság imitációját élték át, nem az igazit — bármennyire is beleélték magukat a szerepbe. Becsapások és megcsalattatások sora következik — a csontváz-álarc és a halotti lepел temetésre utal, a maskarák és báli ruhák viszont azt a reményt keltik, hogy maszkabál lesz. A zene azonban késik — minden biztató jel és tárgy csak a lehetőségek *látszata*, káprázat, illúzió. Ebben a kontextusban egyetlen igazi, a valóságot és a helyzetet valóban kifejező cselekvésforma lenne lehetséges: a halál, amelyben az egyén — látszatcselekvések helyett — végre azonos lehetne önmagával. Már az áldozat nyakán a hurok, amikor, valahol a bizonytalan távolban, megszólal a muzsika, halkan, majd egyre felerősödvé, elárasztva a mozdulatlanságba dermedt színpadot.

Mrozek parabolájában a kelet-európai léthelyzetet megérezkítő, fájdalmas irónia és groteszk humor segítenek megteremteni a kívülállás pozícióját, a rálátást — s ezáltal a felszabadultság, a helyzetben való felülemelkedés lehetőségét. Jól érti ezt a színpadi nyelvet a három színész, különösen Bán János, aki a tragikum és a groteszk komikum végletei között lebegteti a figurát, mely kissé gügye, amolyan áldozat-típus, s akiből afféle falubolondját csinál, olykor korábbi alakításaiából is ismerős eszközökkel. Kevésbé összetett figurákat alkotott két partnere: Dörner György legényét a korlátolt erőszakosság, Gáspárét primitív szenvedélyek, primér indulatok mozgatják. A színészek rendelkezésére álló rendkívül szűk tér, szorosan körülfogva a nézőkkel, olykor feltehetően gátoita a felszabadult mozgásokat, a játék iramát; ám e kissé mostoha körülmények között is jól kidolgozott, lendületes és koncepciózus előadást produkáltak. A színpadi játék ritmusát a lassú és dinamikus részek ritmikus váltakozása határozta meg; a

meditatív, olykor elvont megfogalmazásokat is tartalmazó, gondolati síkon mozgó párbeszédek, és a darab konkrét síkját megjelenítő közvetlen cselekvések ellentétezzik egymást. Általában sikerült megtartani a játék kényes egyensúlyát, sikerült érvényesíteni azt a kettős vonatkozás-rendszert, amelyben a darab cselekménye elhelyezkedik, azaz, a mű közvetlen, konkrét és absztrakt, átvitt értelmű síkját. Igaz, olykor mint ha a darabban magában is megbillenne ez az egyensúly — egyes mozzanatok mintegy „kilóg-nak” a mű konkrét síkjából — s pusztán az absztrakciót szolgálják, azaz, illusztratívakká válnak.

A Szkéné ifjú közönsége jól szórakozott ezen az estén; de vajon a diákok, akik már ebbe a lassan, de mégiscsak változó, új világba nőnek bele, megértik-e, hogy miről szolt a mese, miről beszél Mrozek? Avagy egy általános létparabolára ismernek a földhözragadt cselekményben?

Erdődy Edit

Kiállítás

Anna Mark művészetéről

„Különös Penelopé”-nek nevezni Anna Markot — Françoise Choay páratlanul jellemző meglátása volt. Jóstehetségre valló karakterizálás is egyben a kitűnő francia esztéta részéről, hiszen 1964-ben kezdte ezzel a hasonlattal a párizsi Galerie du Haute Pavé-ban rendezett első egyéni Mark-kiállítás katalógusszövegét.

Anna Mark — eredeti nevén Márkus Anna — már gimnazista korában „eljegyezte magát” a művészettel, majd a Képzőművészeti Főiskola elvégzése alatt és után, s éppen a legjelentősebb modern magyar művészek katakombáiba kényszerülésének idején bámulatos szívóssággal kezdte és folytatta, majd kezdte újra — sok akadályon át a munkáját. Éspedig szoros párhuzamban évfolyamtársával és jó barátjával, Ország Lilivel.

De valójában csak ez a szigorúan szívós önfejlesztési törekvésük volt az egyetlen közös mozzanat művészi munkásságukban. Ezen kívül még csak egy ponton kellett találkozniuk. Amikor

ugyanis Márkus Anna 1956-ban elhagyta Magyarországot, már nem tudta befejezni az „Arany-madár”-nak, Pilinszky János első verses mesekönyvének illusztrálását. Ezt azután — pontosan a megkezdett képsorozathoz igazodva — Ország Lili végezte be. Ilyen tehetséges és belülről rokon művész számára ez talán nem is jelentett nagy erőfeszítést, különösen, ha arra gondolunk, hogy mindketten sokat tanultak az akkor már érett és szívből pedagógikus hajlamú Bálint Endrétől.

Márkus Annát egyébként alkata és származása egyaránt művészsorsra predesztinálta. Vészi József unokájaként, és Farkas Istvánék baráti körében, a családi otthonok falain, a rengeteg könyv és kép között itt-ott eredeti Ady-kéziratok függetek bekeretezve. Ebben a légkörben nemcsak olvasni, hanem írni vagy festeni kellett, s ha valaki ilyen szerencsésen arra is termett, aligha tekinthető véletlen kísérletező kezdetnek, hogy Márkus Anna oly fiatalon és tudatosan indult el festői pályáján. Mint ahogy nem volt véletlen az sem, hogy később éppen Pilinszkyvel találkozott, akinek akkor minden bizonnyal spontán hazatalálást jelentett ez a találkozás.

A külföldön már Anna Mark néven működő művész egy újjászületés megrázkódtatásain átesve viszi tovább legsajátabb szellemi indítékait. A konzekvens „penelopei alkat” bontakozik hát